

IRAK'IN SURİYE İLE DEĞİŞEN DİNAMİKLERİNİ ANLAMAK

BİLGAY DUMAN

Suriye'de 61 yıl hüküm süren Baas rejimi ile son temsilcisi Beşar Esad'ın devrilmesi, 2024 yılı itibarıyla genel olarak Ortadoğu'daki gelişmelerle yakından ilişkili olan Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi aktörler, özeldede ise İran ve

onun vekil unsurları açısından en çarpıcı gelişmelerden biri olmuştur. 2011 yılında Suriye'de halk ayaklanmaları ile başlayan süreç, 13 yıl sonra Esad'ın devrilmesi ile son bulmuştur. Ancak bu durum süreç içerisinde Suriye'deki gelişmelerin ortaya çıkardığı bölgesel ve

Esad sonrası süreçten en fazla etkilenecek ülkelerin başında da Irak gelmektedir. Irak, Suriye ile yaklaşık 600 kilometrelik bir sınırı paylaşmakla birlikte, sosyal ve siyasal bir geçişkenliğe de sahiptir. İki ülke, etnik ve dini olarak benzer ve akraba toplulukları paylaşmakla birlikte özellikle Ortadoğu coğrafyasında doğu-batı hattında jeopolitik bir geçiş alanının merkezini oluşturmaktadır.

küresel etkilerin sonunu da getirmiş değildir. Esad sonrası sürecin de bölgesel ve küresel siyaseti etkileyebilecek gelişmelere sahne olacağını söylemek için uzman olmak gerekli değildir.

Esad sonrası süreçten en fazla etkilenecek ülkelerin başında da Irak gelmektedir. Irak, Suriye ile yaklaşık 600 kilometrelik bir sınırı paylaşmakla birlikte, sosyal ve siyasal bir geçişkenliğe de sahiptir. İki ülke, etnik ve dini olarak benzer ve akraba toplulukları paylaşmakla birlikte özellikle Ortadoğu coğrafyasında doğu-batı hattında jeopolitik bir geçiş alanının merkezini oluşturmaktadır. Bu nedenle karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Zira Irak'ta yaşananlar doğrudan veya dolaylı bir biçimde Suriye'yi etkilerken aynı şekilde Suriye'deki gelişmeler de Irak'ı etkilemektedir. Özellikle 2011 sonrası Suriye'deki gelişmelerin bu etkileşimi kuvvetlendirdiğini söylemek mümkündür. DEAŞ'ın ortaya çıkışı ve Irak'a yayılması, aynı zamanda İran'ın bölge politikası çerçevesinde Suriye'yi bir üs hâline getirmesi ve Irak'ı bu bağlamda temel bir geçiş coğrafyası olarak kullanması, Suriye ve Irak'ın daha da girift bir yapıya bürünmesine yol açmıştır. Bu girift durum 2011 sonrası süreçte Irak'ın Beşar Esad yönetimi ile bir ittifak ilişkisi

kurmasına da neden olmuştur. Hatta daha geniş çapta değerlendirildiğinde ülkedeki ABD etkisi ve varlığına rağmen Irak, Esadlı Suriye, Rusya ve İran ile bölgesel bir iş birliği mekanizması oluşturmuştur.

Irak'ın 2021'deki parlamento seçimlerinin ardından kurulan Muhammed Şiya es-Sudani hükümeti ile birlikte dış politikada bölgesel ve küresel bir denge siyaseti oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Nitekim Irak, öncelikle komşu ülkelerle dış politikada iyi ve dengeli ilişkilerin tesisi için adımlar atmıştır. Öte yandan ABD ile yeni bir stratejik diyalog görüşmeleri başlatırken İran'ın ülkedeki etkisini de sınırlamaya çalışan hamleler yapmıştır. Örneğin, Arap Ligi ve Körfez ülkeleri ile diyalogu geliştirirken Türkiye ile de stratejik ittifak ilişkisi olarak adlandırılabilir düzeyde bir ilişki tesis etmiştir. Bu noktada Suriye ile ilişkiler de devlet düzeyinde devam etmiştir. Hatta Esad rejimi düşmeden daha iki gün önce yani 6 Aralık 2024 tarihinde rejimin Dışişleri Bakanı Bessam Sabbağ, Bağdat'ı ziyaret etmiştir. Suriye ile geliştirilen bu ilişki biçiminde Irak'ın siyasi tercihlerinin yanı sıra İran'ın ve Iraklı Şii milis grupların etkisini de görmezden gelmek mümkün değildir. 2013 itibarıyla Iraklı Şii milis grupların İran adına önce Suriye'deki "kutsal mekânları

koruma" saiki ile Suriye'ye geçmiş ve burada pozisyon almış, ardından bu faaliyetler Esad rejimine verilen doğrudan desteğe dönüşmüştür.

Bununla birlikte Şii milis gruplar, İran'ın bölge politikalarının kontrolünde, Yemen (Husiler) ve Lübnan'daki (Hizbullah) Şii grupların öncülüğünde oluşturularak "Direniş Ekseni" olarak isimlendirilen yapının parçası olmuştur. "Şii Hilali" olarak da adlandırılabilen "Direniş Ekseni" İran'ın devrim ihracı politikası ve İsrail'le karşıtlığının bir aracı hâline gelmiştir. Böylece Irak, İran'dan Lübnan'a kadar uzanan coğrafyada temel köprü görevi görürken İran için de bir "tampon bölge" olmuştur. İran, dış politika geleneği olarak kendisine yönelebilecek tehditleri sınırın ötesindeki vekil güçleri aracılığıyla sınırlarından uzakta tutmaya çalışarak sınır ötesinde karşılık verme çabasına girişmektedir. Ancak önceki dönemlere göre iç ve dış politikada istikrarı ve prestiji nispeten yakalayan Sudani yönetimindeki Irak'ın bu sürecin bozulmasını da istemediği söylenebilir. Bu nedenle İran'ın baskısı ülkede rahatsızlık ortaya çıkarmış durumdadır. Diğer taraftan da İran'a yakın milis güçlerin aktivitesi, İsrail ve ABD'nin bu milis güçler üzerinden Irak üzerinde kurduğu baskıyı beraberinde getirmekte ve ülke

üzerinde çifte bir baskı oluşmaktadır. Bu nedenle Irak'ın yakaladığı ivmeyi korumaya çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır.

IRAK DIŞ POLİTİKASINDA ZORUNLU PARADİGMA DEĞİŞİMİ

Esad'ın düşüşü, Irak'ın Suriye'ye yönelik dış politikasını ve daha geniş bölgesel stratejisini yeniden şekillendirmeye zorlamaktadır. Zira Esad'ın devrilmesi ve Suriye'de çoğunluğu Sünni olan geçiş hükümetinin ortaya çıkışıyla Irak, Suriye ile değişen ilişkilerini dengelerken İran'ın bölgesel hesaplamalarındaki değişimlerin derin etkisiyle nasıl başa çıkacağını belirlemeye çalışmaktadır.

Irak'ın Suriye konusunda devlet refleksiyle hareket ettiği ve Suriye'de yaşanan değişimden görebileceği zararı en aza indirmeye çalıştığı görülmektedir. Zira 26 Aralık'ta, Irak Ulusal İstihbarat Servisinin yeni atanan Başkanı Hamit el-Şatri, üst düzey bir heyetle birlikte Şam'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret, el-Şatri'nin göreve başladıktan sonraki ilk yurt dışı ziyareti olmuştur. Şatri, Irak'ın Suriye'nin yeni yönetimiyle ilişki kurmaya olan bağlılığını vurgulamıştır. Ardından Irak Dışişleri Bakanı Fuat Hüseyin 30 Aralık'ta, Suriye'de yeni atanan

Esad'ın düşüşü Irak'ın Suriye'ye yönelik dış politikasını ve daha geniş bölgesel stratejisini yeniden şekillendirmeye zorlamaktadır.

Dışişleri Bakanı Esaad Hasan Şeybani ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Görüşmede Irak'ın güvenliğinin Suriye'nin güvenliğinin ayrılmaz bir parçası olduğuna vurgu yapılması, Irak ve Suriye'nin güvenlik konusunda ortak bir tavır benimseyebileceğini göstermiştir.

Irak'ın Suriye geçiş hükûmetiyle bilinçli bir şekilde ilişki kurması bölgesel çıkarlarını güvence altına almaya ve iç siyasi dinamiklerinin yanı sıra İran ile ilişkilerinin karmaşıklıklarını yönetmeye çalıştığını göstermektedir. Irak'ın bu diplomatik çabaları, hassas bir dengeleyici hareket olarak değerlendirilebilir. Irak, Suriye ile iletişim kanallarını açık tutarak Irak'ın bölgesel diplomasiye bağlılığını göstermeyi amaçlarken iç kamuoyuna da Irak'ın Suriye ile ilişkisinin pragmatik olduğunu işaret etmeye çalışmaktadır. Bu yaklaşım, Bağdat'ın bağımsız bir dış politika izleyerek Tahran'ın bölgesel emellerine tamamen bağımlı olmadığını göstermeye yönelik daha geniş çabalarını da yansıtmaktadır. Bu noktada Hamit el-Şatri'nin ziyareti ve Fuad Hüseyin'in görüşmesi, İran'a Irak'ın Suriye ile ilişkilerinde kendi yolunu çizmeyi planladığına dair ince mesajlar olarak yorumlanabilir.

Irak'ın iç güvenliği konusunda İran yanlısı milislere olan bağımlılığı sürerken Bağdat'ın dış politika meselelerinde özerkliğini sergilemeye çalıştığı izlenimi vermektedir. Ancak bu değişimin Irak'ın siyasi ve güvenlik manzarasında önemli bir etkiye sahip olan Tahran'ı yabancılaştırmaktan kaçınacak şekilde yapılması muhtemeldir.

SURİYE MESELESİNİN IRAK ŞİİLERİNE YANSIMALARI

Irak'ın Suriye'ye yönelik açılımı, Irak iç siyasetinde tartışmasız bir konu değildir. Irak

içinde, özellikle Haşdi Şaabi ile bağlantılı İran yanlısı Şii gruplar, Esad rejimini "Direniş Eksenini"nin kritik bir müttefiki olarak görmüşlerdir. Bu gruplar Bağdat'ın Suriye'de Sünni ağırlıklı bir geçiş hükûmetiyle ilişki kurmasından endişe duymaktadır. Onlar için böyle bir açılım, Irak'ın Suriye'ye yönelik duruşunu on yıldan fazla bir süredir tanımlayan ideolojik uyumdan bir sapma olarak değerlendirilebilir.

Irak'taki Şii gruplar özellikle İran'a yakın olanlar için Esad'ın düşüşünü ideolojik ve stratejik bir kayıp olarak algılamaktadır. Esad rejimi, yalnızca Tahran'ın "Direniş Eksenini" için hayati bir bağlantı değil aynı zamanda Sünni çoğunluklu devletler ve aşırılık yanlısı gruplara karşı Şii dayanıklılığının bir sembolü olarak da desteklenmiştir. Haşdi Şaabi'ye sıkı sıkıya bağlı bu grupların, Suriye'deki geçiş hükûmetine özellikle Heyet Tahrir Şam (HTŞ) ve diğer Sünni grupların artan etkisi nedeniyle, şüpheyle yaklaştığını söylemek mümkündür. Öte yandan Suriye'de HTŞ ve Sünni ağırlıklı bir yönetimin ortaya çıkmasının, Irak'taki Sünni aktörleri cesaretlendireceği ve uzun süredir aşırılıkçı ideolojilerin merkezi olan Anbar ve Ninova gibi vilayetleri istikrarsızlaştıracığı yönünde bir endişe de bulunmaktadır.

Irak Başbakanı Muhammed Şiya es-Sudani liderliğindeki Irak merkezî hükûmeti, Suriye'nin geçiş sürecine pragmatik bir yaklaşım benimsemiştir. Değişimin kaçınılmazlığını kabul eden Bağdat, sınır güvenliği ve bölgesel istikrarı vurgulayarak Suriye'nin yeni liderliğiyle ilişki kurmaya başlamıştır. Bu pragmatik yönelimin arkasında önümüzdeki süreçte Irak'ta yapılması planlanan seçimler de olabilir. Zira Sudani'nin parlamentoda güçlü bir siyasi grubu yoktur. Sudani, İran'a yakın Şii milis grupların hâkim olduğu Şii Koordinasyon Çerçevesi tarafından aday olarak

Şii milis grupların bir töreni

belirlenmiş ve bu destekle seçilmiştir. Başbakanlığı süreci dâhilinde Iraklılık ve Irak'ın egemenliği vurgusu ile halk tabanında bir destek sağlamış olmakla birlikte bu desteğin yeni bir dönem daha başbakan olması için yeterli olması şüphelidir. Bu noktada Irak merkezî hükûmetinin Suriye açılımı ile birlikte Irak'taki Sünnilerin de önümüzdeki süreçte desteğini alması mümkün görünmektedir.

Öte yandan bu durum Sudani üzerindeki baskıyı da arttırabilecek niteliktedir. Zira Suriye'de Esad'ın düşüşü, Hizbullah'ın etki kapasitesinin zayıflamasına sebep olmuş ve İran'ın Ortadoğu'daki etki ve hareket alanını daraltmıştır. Bu aynı zamanda Tahran'ın Irak'ı bölgedeki birincil nüfuz üssü olarak kullanma ihtiyacını artırmıştır. Tahran'ı Şam ve Beyrut'a bağlayan kara koridorunun artık neredeyse tamamen ortadan kalkmış olması nedeniyle İran'ın Irak'taki stratejik ön-

celiklere yoğunlaşması söz konusu olabilir. İran'ın Bağdat ile vekilleri arasındaki uyumu güçlendirmek için baskı yapması ve Irak'ın kendi etki alanında kalmasını sağlamaya çalışması beklenmektedir. Bu durum Irak'ı, bağımsızlığını savunma ihtiyacı ile İran'ın siyasi ve askerî mekanizmalar üzerindeki etkisinin gerçekliği arasında zor bir pozisyona sokmaktadır.

IRAK İÇİN ZORLUK VE FIRSATLAR

Esad sonrası manzara, Irak için hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır. Suriye'deki yıkım, özellikle enerji sektörlerinde Irak ve Suriye arasında yeni fırsatlar ortaya çıkarabilir. Zira Irak enerji kapasitesini ve verimliliğini arttırmaya çalışmaktadır. Basra'dan Türkiye'ye uzanan Kalkınma Yolu Projesi, Irak'a bölgesel ticarete önemli bir oyuncu olma şansı sunmakta ve ülkenin Suriye'nin yeniden inşa çabalarına olan etkisini artır-

Suriye ile yeni dönem ilişkileri Bağdat'a bölgesel rolünü yeniden tanımlama, mezhepçi siyasetten uzaklaşma ve daha kapsayıcı, devlet merkezli bir yaklaşım benimseme şansı sunmaktadır.

maktadır. Ancak bu fırsatlar, Türkiye, İran ve Körfez ülkeleri gibi bölgesel güçlerin Esad sonrası Suriye'deki hâkimiyet mücadelesi nedeniyle riskler taşımaktadır.

Irak ve Suriye arasındaki sınır kritik bir nokta olmaya devam etmektedir. HTŞ'nin Suriye'deki konsolidasyonu, özellikle aşırılık yanlısı grupların geçirgen sınırı istismar etme olasılığı nedeniyle Irak için doğrudan bir tehdit oluşturmaktadır. Şii milisler, bu tehdide karşı kendilerini koruyucular olarak konumlandırarak sınırdaki varlıklarını güçlendirmeye başlamışlardır. Ancak bu eylemler, sınırın her iki tarafındaki Sünni toplulukları yabancılaştırma riski taşımakta ve mezhepsel ayrılıkları daha da derinleştirmektedir. Bağdat'ın karşılaştığı zorluk, bu milislerin devletin rolünü gasp etmesine izin vermeden sınırlarını kontrol altında tutmaktır. Ayrıca Suriye'deki mevcut DEAŞ varlığının Irak'a olası yansımaları da Irak yönetimi ve kamuoyunda endişeye sebep olmakta Suriye ile ilişkilerde sınır güvenliği ana faktörlerden biri hâline gelmektedir.

Suriye ile yeni dönem ilişkileri Bağdat'a bölgesel rolünü yeniden tanımlama, mezhepçi siyasetten uzaklaşma ve daha kapsayıcı, devlet merkezli bir yaklaşım benimseme şansı sunmaktadır. Ancak bu, yerel

çıkarcı gruplarının talepleri ile bölgesel jeopolitiğin gerçekleri arasında hassas bir denge sağlamayı gerektirmektedir. Irak'ın bu yeni gerçekliğe uyum sağlama becerisi sadece Suriye ile ilişkilerini değil aynı zamanda uzun vadeli istikrarını ve egemenliğini de belirleyecektir. Şii milisler, Esad sonrası dönemde varlıklarını nasıl gerekçelendirecekleri sorusuyla karşı karşıyadır. Bu bağlamda Haşdi Şabi'nin feshedilmesi yönündeki ABD öncülüğündeki baskılar aynı nedene dayanmaktadır. Yıllardır bu gruplar, Suriye çatışmasında Tahran'ın öncüsü olarak hareket ederek tedarik yollarını güvence altına almış ve Esad'ın güçlerini desteklemiştir. Ancak Esad rejiminin çöküşüyle birlikte bu milislerin hareket alanı sınırlanmıştır. Söz konusu grupların Tahran'a bağılılıkları devam etse de Irak'ın siyasi sisteminde artan özerklikleri ve etkileri Bağdat'ın egemenliğini giderek daha fazla tehdit etme potansiyeline sahiptir. Ancak İran'ın Haşdi Şabi üzerindeki etki kapasitesi hem dış politikada hem de iç siyasetin yöneliminde turnusol rolü oynamaktadır. Zira Iraklı Şii milis gruplarının Tahran'ın ağır kaybettiği mevcut denklemden çıkış arayışında araçsallaştırılması, bölgedeki jeopolitik kırılmayı ve Irak'ı altüst etmesini beraberinde getirebilir. Sudani şimdiye dek yürüttüğü mekik

Irak Başbakanı Sudani

diplomasiyle İsrail'in Gazze saldırılarıyla başlayan ve Esad'ın düşüşüne uzanan bölgesel depremin yıkımının ülkesine yansımaları minimize etse de milis grupların benimseyeceği tercih Irak'ın geleceğine yansıyacaktır.

Öte yandan etkili bir şekilde yönetildiği takdirde, Irak'ın Suriye ile proaktif angajmanı, Bağdat'ı bölgede istikrar sağlayıcı bir güç olarak konumlandırabilir, diplomatik itibarını ve ekonomik perspektiflerini artırabilir. Ancak bu stratejinin başarısı, Irak'ın iç aktörler, bölgesel ortaklar ve İran gibi dış güçlerden gelen baskılar arasında denge kurma becerisine bağlıdır. İstikrarsızlıkla anılan bir bölgede, Irak'ın temkinli ancak kararlı yaklaşımı, Ortadoğu'nun geleceğini şekillendirmede önemli bir oyuncu olma potansiyelini ortaya koymaktadır.

Irak'ın önümüzdeki dönemde Suriye'ye yönelik dış politikası; sınırlarını güvence altına almak, İran ile ilişkilerini yönetmek, iç mezhepsel dinamiklerini dengelemek, ekonomik ve ticari etkileşimini artırmak olmak üzere dört ana önceliğe dayanacaktır. Bağ-

dat'ın Suriye'nin geçiş liderliğiyle kurduğu ilişkiler, Şii grupları kızdırmaktan kaçınırken aşırılık yanlısı grupların oluşturduğu meşru güvenlik kaygılarını da giderecek nitelikte olmasına çalışılacaktır. Aynı zamanda Irak, İran'a olan bağımlılığını azaltmak için Türkiye, Ürdün ve Körfez ülkeleriyle bölgesel ortaklıklarını kullanabilir. Özellikle Türkiye'nin yeni Suriye ile sağladığı angajman, Türkiye ile stratejik ittifak seviyesinde ilişkiler geliştiren Irak açısından da Suriye ile ilişkileri kolaylaştırabilecek niteliktedir. Ancak iyimserliği elden bırakmadan, Şii egemen bir Irak devletinin Sünni egemen bir Suriye ile kodlarının uyuşmasının kolay olmayacağını görmek gerekir. Bu bağlamda Bağdat hükümetinin olası bütün çabalarına rağmen yeni Şam yönetiminin de ödev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu ödev ve sorumlulukların komşuluk esasıyla üstesinden gelinmemesi hâlinde 600 kilometrelik sınır milisler, DEAŞ ve PKK gibi kontrolsüz yapıların cirit attığı alana dönüşebilir. Bu durumun en büyük kazananının ise İran yönetimi olacağı kuşkusuz bir gerçektir.

Dr. Bilgay Duman

1983'te Ankara'da doğdu. Çeşitli medya kurum ve kuruluşlarında, ulusal-uluslararası dergi ve gazetelerde makale ve röportajları yer aldı. Katıldığı çok sayıdaki konferansın yanı sıra sıklıkla Ortadoğu coğrafyasında saha çalışmaları yapmakla birlikte Birleşmiş Milletler gözlemcisi olarak Irak ve Afganistan'da yapılan seçimlerde uluslararası gözlemci ekiplerinde bulundu. Şubat 2024 itibarıyla Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora eğitimini tamamladı. Kasım 2024'e kadar ORSAM'da Irak Çalışmaları Koordinatörü olan Duman, hâlihazırda Anadolu Ajansı Akademi Müdür Yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2025

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)